

VIRELIŪNAS JONAS

Prozininkas, publicistas **Jonas Vireliūnas** gimė 1886 m. gegužės 6 d. Laukminiškių kaimo pasiturinčio valstiečio šeimoje. Baigęs trimetę liaudies mokyklą, dar paauglystėje, susidomėjo draudžiama lietuviška spauda. Prasidėjus 1905 m. revoliucijai, dalyvavo Lietuvos socialdemokratų partijos Kupiškio kuopelės veikloje, Jono Raganiaus slapyvardžiu rašė korespondencijas „Skardui“, „Žarijai“. Laukminiškiečiai studentai su jaunimu organizuodavo vakarus, klijimo teatrus. Tarp organizatorių buvo Lionginas Jonuška, Jonas Rudinskas, Povilas Marciūnas ir Jonas Vireliūnas. Atvykdamas studentas Kazys Rimša, vėliau mielai dalyvaudavo ir aktorė Unė Babickaitė. Gyvenant J. Vireliūnui Peterburge, jo broliai Juozapas ir Antanas pasidalino tėvų žemę. Grįžęs į tėviškę Jonas rado pasidalintas žemes ir 1912 m. išvyko į Ameriką. Kraštotyrininkė Kazimiera Danutė Sokienė yra pasakojusi, kad J. Vireliūnas iš Amerikos į Laukminiškius atsiųsdavo žurnalų, laikraščių, knygų (iš Ritos Žadeikytės straipsnio „Nutrūkę poetės karoliai“, išspausdinto internete www.skrastas.lt). Nemokančiam anglų kalbos, neišmanančiam jokio amato teko dirbti sunkiausių, bet menkiausiai apmokamus darbus fabrikuose. 1914 m. apsistojo Montelo mieste (Masačusetso valstija), dalyvavo Lietuvių socialistų sąjungos ir Amerikos Lietuvių darbininkų literatūros draugijos veikloje. 1914–1920 m. aktyviai reiškėsi Amerikos lietuvių spaudoje („Kovoje“, „Naujojoje gdynėje“, „Laisvėje“) Svyrūnėlio slapyvardžiu paskelbė apie 30 apybraižų, apsakymų, vaizdelių, eilėraščių. Kūrybą maitino bent keli šaltiniai: prisiminimai iš senojo Lietuvos kaimo („Benamiai“), iš 1905 m. revoliucijos („Vasaros naktį“, „Meškino nasruose“), iš tarnybos caro armijoje („Vagone“, „Saldžiai užmigau“), Amerikos gyvenimo tikrovė („Paskutinis žodis“, „Bosai“, „Aplankiau“, „Motinystės drama“ ir kt.). Rašytojo plunksnai priklauso mėgėjų teatrui skirta drama „Mobilizacija“, vaizduojanti Pirmojo pasaulinio karo atgarsius Lietuvos kaime. Autorius sugebėjo subtiliai kurti gamtos nuotaiką, įsijausti į herojų vidaus pasaulį, motyvuoti jų poelgius, pasirinkti aktualias temas, vykusiai naudotis satyros priemonėmis. Apie 1917 m. J. Vireliūnas susirgo gerklės džiova. Ši liga jį, vos pradėjusį trisdešimt penktuosius metus, paguldė į kapą – mirė 1920 m. lapkričio 11 d. Middlesbore (JAV). Amerikoje jį greit visi užmiršo, o to meto nepriklausomoje Lietuvoje apie jį niekas nė girdėti nebuvo girdėjęs. Tarybiniais metais apie J. Vireliūną buvo galima sužinoti iš profesoriaus Broniaus Pranckaus knygos „Proletarinė lietuvių literatūra“ (1964).